

МАРКСИСЧИ-ЛЕНИНЧИ ТЕОРИЯНЫ ӨӨРЕНИП ТУРАРЛАРГА ДУЗАЛАМЧЫ

Бойдуста болгаш ниитилелде бүдүмелдер база болушкуннарнын бүгү-ниити харылзаазы болгаш бот-боттарынга хамааржылгазы

Болушкуннарнын харылзаазы болгаш бот-боттарынга хамааржылгазы болза, марксисчи диалектиктиң методтук дөрт көрүмдөктеринин бирээзи болур, ол болза, бойдуста болгаш ниитилелде болушкуннарнын хоойлу эзугаар илергейлээшкени болур.

Эш Сталиннин айтып турары болза:

«Метафизикага удурланыштыр диалектика болза, бойдусту бот-боттарындан хоорук, бот-боттарындан башкаланчак болгаш бот-боттарындан хамаарышпас бүдүмелдерини, болушкуннарнын душ болган мөөнөзшкени кылдыр эвес, — харын бүдүмелдер, болушкуннар бот-боду органиктиң харылзаазы, бот-бодундан хамаарылгалы болгаш бот-бодунга туттунчуп турар харылзаазы чангыс-ай бүдүн чүве кылдыр көрүп турар» (Лениннин айтырлары, он бирги үндүргениниң тыва дылда 602 арында).

Метафизиканың-биле алырга, бойдуста болгаш ниитилелде туруп турар бүгү бүдүмелдер (предметтер), чорудалгалар болгаш болушкуннар бот-боттарындан хамаарылга чок, боттарының аразында дүрүм эзугаар үзүлбөс харылзаазы болгаш хамаарылгазы чок деп көрүп турар.

Метафизиктиң үзөл болза, өртемчейин харылзаа чок, чүвөлөрүн бойгаш болушкуннарнын душ болган мөөнөзшкени кылдыр көрүп, өртемчейин бүгү бүдүмел болгаш оон янзы-бүрү кезектерин шак ычаар шын эвес көргүзүп турар. Ол үзөл болза, эртемни хүлээп херексөөлүн турар. Энгельстиң чугаазы-биле алырга, эртем болза, болушкуннарнын ыяавыла болуп турар дүрүм эзугаар харылзаазы чок деп көрө бээр болза, ол эртем туруп-даа шыдаас.

Амгы үениң буржуаз философия болза, эртемге удуур болгаш реакция чоруктун эң-не ындызы кызыгарына чектен. Ол философия болза, капитализмни дүжүр октааш, ону социалистиң тургузуу-биле солуур ужурап ниитилел хөгжүлдээшкени хоойлузунга удурланышпаан, ниитилелдин амьдыралында тергилээшкениң «душ болур» чоруу бар деп, ону алган, йөрөп турар.

Метафизикага удурланыштыр, марксисчи диалектиктиң метод болза, өртемчейин тудуш харылзаазы болгаш дүрүм эзугаар туруп турар бүдүн чүдү кылдыр көрүп турар. Энгельстин-биле алырга, материалистиң диалектика болза, бүгү-ниити харылзааны дугайында эртем болуп турар. Ол билишкенин улам ынай сайыратышпаан, В. И. Ленинниң айтып турары болза, болушкун бүрүзүнүң бүгү талаларынын чарлып болбас, быжыг харылзаазы болгаш бот-боттарынга хамаарылгазы, шимчээшкенин дүрүм эзугаар чорудулазы, — олар шуптузу диалектиканын кол демдектеринин бирээзи болуп турар.

Бойдуста болгаш ниитилелде туруп турар бүдүмелдериниң болгаш болушкуннарнын бот-боттарынга хамаарылгазы болгаш бот-боттарында тудуш кылдыр туттунчуп турарынын дугайында эш Сталин бүгү тала-биле четче болгаш хандыр өөредин аялдап үндүрген.

«Диалектиктиң метод болза, бойдуста чангыс-даа болушкун, бир эвес ону башкаланчак хевирлик кылдыр, долгандыр турар болушкуннар-биле харылзаштырбайн, олардан хоорук кылдыр ап көөр болза, ужурутка чок чүве болдунуп болур, харын ычаарда кылдыр-даа болушкуну, бир эвес ону долгандыр турар болушкуннардан тудуш кылдыр туттунчуп турар деп ап көөр болза, билинин болур болгаш барымдалаа тынып болур» (Ленинниң айтырлары, тыва дылда үндүргениниң 602—603 арыннарында).

Бойдуста ийкеп ниитилелдин амьдыралында кылдыр-даа болушкун баштай көөргө тудуш харылзаазы эвес ийкеп, башкаланчак ышкыш билинин тургаж, ону били алырда болгаш тайлыбырларда, ону башка-башка болгаш тудуш харылзаа чок кылдыр көрүп чер-ле болбас, а бүдүн чүвениң кезин, кандыр бир болушкуннар-биле бот-боттары аразында хамаарылгалы болгаш деңге хөдөлип турар кылдыр көөр ужурул.

Бойдуста болгаш ниитилелде туруп турар бот-боттарында тудуш харылзааларнын болгаш хөй янзы болур. Олар чамдыкта элээн билин-гир, чамдыкта шоолук билинмес болур, чамдыкта каракаа көстүп турар, чамдыкта — көзүлбөс болур. Эртемниң сорулгазы болза, хөй янзы харылзааларны болгаш хамаарыл-

галарны ажыдары, ыяавыла херектиң болгаш үндэин харылзааларны тывары, оон-биле өөренип көрүп турар болушкуннарнын дүрүмүн билип алыры болуп турар.

Марксисчи диалектиктиң өөрединиң бойдусту харылзаалыг, бүдүн чүве кылдыр көрүп турары болза, эртем билиглериниң чыыдазын теория талазы-биле түннэни болгаш кижилериниң ажыл-чорудулгазынын практика кырынга хынатылганы болуп турар. Эртем болгаш практика болза, бот-боттарынга хамаарышпас бүдүмелдер болгаш болушкуннар турбас, бир болушкуннар өскерлеринге хамаарылгалыг деп марксисчи диалектиканың өөрединиң бодыткап турар. Эскерлишкени болгаш болушкун бүрүзү өске хөй янзы өскерлишкенинни болгаш болушкуннарнын хөдөлдирбейн тургаш болбас-даа.

Чүгле бүдүн өртемчей ниитизин-биле ындыг эвес, бүдүмел болгаш болушкун бүрүзү-ле чангыс ай харылзаалыг, бүдүн чүдү болуп турар. Олар бот-боттарынга харылзаалыг болгаш бот-боттары хамаарылгалыг тускай шынарларлыг болгаш талаларлыг болуп турарлар. Бүдүмел бүрүзү санап четпес хөй янзы-бүрү талаларлыг, Ленинниң айтып турары-биле аларны, төөгү оортан чаа-чаа талаларны ажыдып тып-ла турар.

Чижээлээрге, инерция (өргүн) -биле деңизи — вештовонун (чүвениң) шынары болур, олар бот-боттары аразында үзүлбөс харылзаалыг: улук инерциялыг тело (тело дээрге, кандыр бир чүвениң мага-бодун ычча дээр) аар деңизлик болур. Вештоволарнын бодунче чүвени сиңиктирин алыры болгаш дашкаар идип үндүрүп турары база-ла аразында үзүлбөс харылзаалыг: чүү-даа чүве электри магнитиниң чайналышыкынын хөй-биле бодунче тыртып ап турар, ыччалажок ол-ла үениң интинде оон база хөй-биле бодундан салып үндүрүптер.

Чер болза, дээрде туруп турар өске чүвөлөрдөн хоорук, башкаланчак эвес. Ол ай-биле дөмөй хүнүнү долгандыр шимчеп чоруп турар болгаш өске-даа планеталар-биле калы дээрде туруп турар бүдүмелдерини системазын бот-боттарынга харылзаалыг нарын илчирбе-биле катыштырып турар.

Шак ындыг болушкун ниитилелдин амьдыралында база-ла бооп турар. Ниитилелдин кайы-даа экономик формациязы (чадазы) болза, ниитилелдин амьдыралында янзы-бүрү болушкуннарнын душ болган, чангыс черге механиктиң күш-биле мөөнөшкен чыыдазы эвес, а бүгү болушкуннар бот-боттары харылзаалыг болгаш хамаарылгалыг кылдыр тургустунган бүдүн чүдү болур. Ону ыччалдыр тодаргайлааны — марксизмниң кайгамчыктыг улук хамаарылгазы болур.

Диалектика болза, бүгү-ле бүдүмелдер болгаш болушкуннар бот-боттары харылзаалыг болгаш деңге хөдөлип турар деп чүвени барымаалаан турар, ыччангаш болушкуннаа бүрүзү болза, оон кезектериниң, шынарларының болгаш талаларынын бүдүн кылдыр тургустунганы болур. Ыччангаш, кандыг-даа бүдүмелди билип алырда, оон долгандыр туруп турар болушкуннар-биле бот-боттарынын харылзааларын көөр эвес, а харын оон бүгү талаларынын боттарынга харылзааларын болгаш хамаарылгаларын база көөр.

Марксисчи диалектика болза, өртемчейин болушкуннарнын бот-боттары харылзаалыг деп көөрүнгө ара соксавайн, а харын оон-даа ынай ханылавышпаан, бойдуста болгаш ниитилелде болушкун бүрүзүнүң долгандыр турар болушкуннар-биле үзүлбөс харылзаалыг кылдыр ап көөрүн, ыччангаш бүдүмелдер болгаш болушкуннар душ болган кандыг-даа байдалдарга туруп шыдаас, а таарышкан байдалдарга туруп турар дээрзин, билип алырын негеп турар.

Вешество болза, анаа дангыкы байдалдарнын саялдары-биле температурта ийкеп базышкын хамаарышкыш газ (хөй), суук чүдү зык калды бүдүмел — ол хевирлериниң кайы бирээзинде туруп турар. Бир байдалдан өске байдалче шидчил кыери даштыкы байдалдарга хамаарылгалыг болур.

Мьчуриниң биологияныч шимчээшкени турары болза, дириг үнүштер болгаш амытаннарнын амьдыралынын байдалы болза, дириг амьдыр хевирлериниң даштыкы байдалы-биле чогуштур таарышкан каныг бир хевир болуп турар, ол болза, ол организмниң кандыр бир хевирге чаартынып хууларынга саялдары болуп турар. Мичуриниң биология «Бетик дүжүттөргө тааржыр» байдал деп билишкениге суг, үнүштериниң чемниг элементтери, чырык, чыгыг

дээң факторларнын катыжышкынын кирип турар, ыччангаш бетик дүжүт болза, чүгле ол факторлар туруп турда алдыны болур.

Дириг амытаннар биле үнүштериниң ызыгуур салгаар шынарлары болгаш хөгжүлдээш даштыкы байдалдардан хамаарышпас деп менделистер биле морганистерниң бүзүрлөп турар үзели кайдыг-даа ужурутка чок болуп турар. Ызыгуур салгаарнын вешествозу бар деп оларнын бодап турары-биле алырга, ол вешество болза, дириг мага-боттан-даа, амьдыралдык байдалындан-даа черле хамаарышпас чүдү болур, ыччангаш ол болза, метафизика болур, чүге дээрге, идеализм, чүдүлгө, каракаа көзүлбөс хуулган күштер бар дээрзинге бүзүрөп турар буруу билишкени болур-дур.

Ниитилел амьдыралынын материалдык байталы болза, географтык среда (чурт байлаа), чоңунуң өзүлдээ болгаш чуртталгага материалдык чүдү бүдүрүп үндүрениниң аргазы болур, олар шуптузу болушкуннарнын душ болган чыыдазы эвес, а тускай система болур.

Ол байдалдар болза, болушкуннарнын быжыг катыжышкыны болур, чүге дээрге, оларнын бирээзи чокка кандыг бир болушкун тыптып келип-даа, туруп-даа шыдаас.

Марксисчи диалектика болза, болушкуннар харылзаазынын хевирлериниң бирээзи чылдаган хамаарылгазы дээрзин хүлээп билип турар. Байдалдарнын кандыг бир системазы бот-боттарынга харылзаалык кай болушкуннарнын чангыс аай катыжышкыны болуп турда, чылдаган харылзаазы болза, кол шимтирилчү чүдү болур. Чылдаган харылзаазы дээрге, кандыг бир болушкун эргежок чугула байдалдардан хамаарышпас, өске бирээзи болдуруптар, оон хөгжүлдээш шимтирилчү туруп чүдү болур.

Чылдаган чок болушкуннар турбас. Кандыг-даа болушкун боду ала-чягаар болу бербес, кандыг-ла бир чылдаганнарадан тыптып үнер. Чылдаган харылзаазынын билип алыры теория болгаш практика талазы-биле дыка улук ужурудузалыг.

Өртемчейде туруп турар чылдаган харылзааларнын нарын болгаш хөй янзы. Механиктиң (хөдөлип күш-биле) болур чылдаган болза, чылдаган үнер чүдүлерин бөдүүн хевирли болуп турар. Ындыг болза-да, ий болушкуннарнын хамаарылгазы элээн ханы-даа характерлик туруп болур.

Долгандыр туруп турар даштыкы байдалдык кандыг бир өскерлишкени болза, ызыгуур салгаарынын кандыг бир чаа демдээң дириг организмниң ызыгуур салгаар шынарларынга саялдары чедирин, үнүштер биле дириг амытаннарнын природазын (бүдүш шынарын) биске күзөлдүг угланышыкыча плаа эзугаар чартып болурунун аргазы бар дээрзин мичуринчилер оортан алганнар.

Кандыг бир ниитилел тургузуунуң, политиктиң албан черлериниң, ниитилелдин идеяларынын, политиктиң үзөлөрүн өскерлишкени болза, бүдүрүлгө аргазынын өскерлишкени болур. Бүдүрүлгө хөй-ниитиниң характерлик болуп турда, оон бүдүрүг продуктурларын каш борбак кижилер хуузунда ажылап шынгээң бээр болза, ол ийниниң аразындан удурланышкы чорук тыптып келир, анархия болгаш кризистерниң тыптып үнер. Чылдаганнаа-да, ында, ол капиталистиң күрүнелериниң ажыл-агыйын божаңнадып турар. Социалистиң ниитилелде мырыдай ындыг эвес, бүдүрүкчү күштериниң характеринге бүдүрүлгө хамаарышпас бүрүңү-биле дүжүп турар, ыччангаш, капитализмниң салдыкы эдеринчилери — экономик кризистер-даа, бүдүрүкчү күштериниң урелип сандараар чоруу-даа социалистиң ниитилелде чок болуп турар.

Өөренип көрүп турарымыс болушкун нарын болган түдүм-на чылдаганның хамаарылгаларнын формазы улам нарындаар. Ындыгын ужурунда, организмниң хөгжүлдээш чылдаганның хамаарылгаларын тодаргайлаарда, организмниң кезектериниң бот-боттарында дузалажып турарын, организмниң бот-боттарынын аразында хамаарылгазын, организмниң даштыкы долгандыр турар байдалы хамаарылгазын болгаш өске-даа чүдүлериниң база тодаргайлап көөр апаар. Ниитилел амьдыралында туруп турар чылдаган харылзааларын тодаргайлап доктаадыры оон-даа нарын.

Кандыг бир болушкунун чылдаганнаа тодаргайлап тыварынын бергеи чүдөл дээрге, предметтер, хуулушкуннар, болушкуннар болза, бир ай харылзаалыг болур, ыччангаш олар янзы-бүрү чылда-

ганнарнын хоорулчак хевирлери ышкыш башка-башка бооп турар эвес, а фактыларнын кажан кезээдеги доктаамал катыжышкыны бооп, чамдыкта олар харын бот-боттарындан нарын-биле туттунчуп алган-даа туруп турар.

Энгельстиң айтып турары-биле алырга, болушкуннарнын бүгү-ниити харылзаазында «Чылдаганнар-биле оон үнген түнелдер, үгүлүч-ле орнун солчуп турарлар, ам чылдаган болуп турган чүве сөүлүде барып түнел апаар ийкеп, база дедир эргилер» («Анти-Дюринг», Күрүнениң ном үндүрер чери, 1950 ч. арын 22). Болуп эрте берген болушкунун түнели дараазында келир болушкунун чылдаганнаа болур, а ычаарга, дараазында келир болушкунун чылдаганнаа болза, боду чягаар-ла мурунда болуп эрткен чылдаганнын түнели болур.

Электри шугумунда токтуң күштериниң өскерлишкени-биле кады магниттиң шөлдө база өскерлишкени болуп турар. А магнит шөлдө өскерлишкени бодунун ээлчээнде шугумла электри тогунун өскерлишкенин база болдуруптар, ол болза, самондукция деп алатынып турар токтуң тыптып келири-биле харылзаалыг.

Чылдаганнар биле түнелдер ниитилел хөгжүлдээшче база бар болуп турар. Кандыг-даа базис анаа таарышкан надстройканы тургузуу алыр. Бодунуң ээлчээнде «надстройка тыптып үнүп келгеш, канчаар-даа аажок улук идепкейжи күш болу бээр, бодунуң базисиниң хевирлерининге болгаш быжыгларыныга идепкейлиг дөгүм болур, чаа тургузуунуң эрги базисте болгаш эрги ангылары туюлунга чедир соярына болгаш узуткаарына дузалажыр дээш бугу хемчеглериң болдур турар» (И. В. Сталин, «Марксизм болгаш дил эртемниң айтырлары», Күрүнениң ном үндүрер чери 1951 ч. арын 7).

Бот-боттарынга харылзаажып турар болушкуннарнын нарын тургужунда кандыг бир болушкунун чылдаганнаа канчап тыварыл? Дуржулга хайгааралы-биле харылзаа биле болушкуннарнын аразын ылгап болур, чижээлээрге, ванник биле динимирешкени, чечек биле чимис, хүн биле чылыг аразын ылгап билип болур. Ындыг болза-да, ындыг харылзаа чүү чүвөлөн үндөзлөтүни тыптырып дээрзин, оон ынай, ындыг харылзаа база катал болур бе дээрзин тодаргайлаарынга чангыс дуржулга хамаарылгазы ырактатчесп.

Чүдүлгөлиг кижилер болза, ала-чягаар болтулай бээр халаптыг ядаларларын болганчок-ла ай биле хүнүнү кандыг бир онзагай чырындан хамааржыр чылдаган кылдыр санай берген тургулаар. Шажын болза, чаашкын болу бээрин чүдүп-чалбарырындан болур деп турар.

Марксисчи диалектиктиң метод болза, болушкуннарнын чылдаган харылзаазынын, бир эвес олар быжыг болгаш катапатынын-даа турар болза, анаа-ла кожа турар ийкеп ий болушкуннар бирээзин бирээзи катаптап турар чүдүлөн ылгап билирин негеп турар. Чылдаганның харылзаа дээрге, болушкуннарнын кайы бирээзи өскезин база ыяавыла болдуруптары болур. Чылдаганнар болгаш түнелдериниң (хөдөлийшкенинниң) хамаарылгазы болза, нарын болгаш хөй янзы катыжышкынын болуп көстүп турарлар. Кандыг бир хөдөлийшкени болза, база бир өске кандыг-ла бир карачангыс чылдагандан эвес, хөй янзы чылдаганнаардан болу бээр. Чижээлээрге, кандыг бир чүвениң шөйлүп узаары болза, анаа даштыкы механиктиң базышкынын (деформациянын) изидишкенин анаа электри тогу болгаш магниттиң саялдары онаштырганнаандан болур. Кандыг бир болушкун болза, дыка хөй чылдаганнарнын бот-боттарыга хамаарышканын түнели болур. Деңге хөдөлип турар чылдаганнар янзы-бүрү хевирлер-биле мөөнөзшкү катышкыш, түнелдиң хевирин өскертип-даа болур.

Янзы-бүрү болушкуннарнын бот-боттарында туттунчуп турарындан укталган хамаарылгаларын билип алырда, кол чылдаганны тывары эргежок чугула.

Кол чылдаганны тып билири практиктиң ажыл-херектиң чорудулгазынга ужурудузалыг. Плехановтун бижип кааны социал-демократтыг партияның программаның төлөвилелин шүгүмчүлөшпашаан, Ленинниң демдөзүни болза, Плеханов болза, капиталистиң ниитилелде кризистерниң чылдаганның ниитилелдин ден эвес чоруунун болгаш конкуренциянын өзүлдээш шынарылыг кылдыр көргөш, ыччалза-да, кризистерниң үндэин, кол чылдаганнаа болур бүдүрүлгө ниити характерлиг турда,

хуу ажыгал колдоп турарын айтып-лаан.

Чылдаганның хамаарылга дугайында диалектик-материалистиң өөредиге болза, болушкуннарнын харылзаазынын хөй янзы хевирлериниң шимчээшкени бүгү-ле эртемниң теориялыг кол сууру болуп турар. Шимтирилчү, кол харылзааларны тускайлап ылгаарынын чайлаш чок чугулазын онзалышышпаан, материалистиң диалектика болза, эртемниң ченсегелеп, аяа болушкуннарда кол, боттуг чүдүлдерин ажыдып билип алырын аргазы бар дээрзинге бүзүрлөгөн берип, бойдуста болгаш ниитилелде хөгжүлдээш дүрүмнүн ажыдып тыварында дузалап турар.

Болушкуннарнын боттуг харылзаазы болза, таварылга болган, даштыкы байдалдарга хамаарышкы чүдүлдерин болуп турар эвес, а үндэиниң кол чүдүлдерин, болушкуннарнын боттарынын иштиги тургузуларындан болуп турар, ыччангаш ону дүрүм деп ааар.

«Дүрүм дээрге, кижиниң бир ай бүдүшү болгаш харылзаалыг чүдүлдерин билип ап турарының база бир чадазы, бот-боттарыга харылзаалыг чүдүлдер болгаш өртемчейде болушкуннарнын бүдүн хевирли болур» (В. И. Ленин, «Философ теориялары», Күрүнениң ном үндүрер чери, 1947 чылда үндүргени, арын 126).

Бир эвес болушкунуң бирээзин бирээзинден ангыландыр көөр болза, оон чыгыртып турар дүрүмүн ажыдып, билип алыр арга чок апаар, чүге дээрге, дүрүм болза, кандыг бир чангыс чүве-биле холбозалыг эвес, а болушкуннарнын хөй массалыг чүдү-биле харылзаалыг туруп турар. Дүрүм болза, болушкуннарны харылзаштырып турар ниити чүдүлүн илергейлээшкени болур. Чижээлээрге, Галлейиниң ажытканы кандыг бир чүвениң хостуг ужуруп шимчээриниң дүрүм болза, хөдөлип шимчээң чүвениң эрттер чери-биле оон барып дүжөр чөвүн ырак-чогуунун болгаш чөвү хире үе эрттериниң аразында харылзаазын доктадып турар.

Кандыг бир дүрүм бойдуста болгаш ниитилелде бугу болушкуннарга шуптузуңга хамааржыр бе, азы оон кандыг бир бөлүүңе ийкеп кезээңге хамааржыр бе дээрзи, ол дүрүмнүн ниити болгаш тусту болуп турарындан хамааржыр. Дүрүмнүң бүгү-ниити болурунун чижээ болза, бистин ам өөренип көрүп турарымыс болушкуннарнын бот-боттарыга хамаарылгалыг болгаш бот-боттарындан тудуш кылдыр бүткенин көргүскен дүрүм болуп турар. Энергиянын бот камгаланынын болгаш өске хевирге шидчил турарынын дүрүм болза, бойдустун бүгү ниити дүрүм ол болур, ол дүрүмнү эзугаар шимчээшкенине бүрүзү оларга хамаарышкан кандыг-даа байдалдар туруп турза, ол байдалдар дорт болгаш доора-даа хамаарышса, шимчээшкениниң кандыг-даа социал-экономик формацияларга бир дөмөй хамааржып турар бүгү-ниити дүрүмнүң чижээ болза, ниитилел хөгжүлдээшче материалистиң амьдыралынын кол чүдүлүнү шимтирилчү ролун тодаргайлап турарынын дугайы айтып турар дүрүм болур. Бойдустун тусту дүрүмнүнүн чижээ болза, органиктиң бойдуста чягаар бүдүп доктаган чүдүлдерин дүрүм болгаш үнүштериниң үе-чаданы эзугаар өзүп хөгжүүрүнүң дүрүм болур. Кандыг бир чүвеге хамаарышкан тускай дүрүм болза, болушкуннарнын кайы бир тускай кезээңге ниити дүрүм болуп турар. Чижээлээрге, Менделеевтиң уадалаштыр тургускан дүрүм болза, химиянык болгаш физиканың ниити дүрүмнү болур, чягаар бүткен байдалга чурттап шыдаарынын аргазын айтыканынын дүрүм болза, ниити биологияны болур. Тускай дүрүмнүн бирээзи болза, ниитилел иштиңде ангыларын демисели болур, чүге дээрге, ол болза, чүлге боттарыга удурланышкы ангылардыг социал-экономик формацияларга туруп болур.

Марксисчи диалектиктиң методу шын ажылавышпаан, И. В. Сталинниң чүдү-даа чүве анаа хамаарышкан байдалдардан, турар черилден болгаш шаг-үезинден хамааржыр деп өөредин хергелеп тургаш, академик Т. Д. Лысенко болза, көстүп келир демдектер, шынарлар, онза байдалдар үнүштерге хамаарыштыр тыптып келгилээр болгаш олар хөгжүп өзерде чүлге оларга таарышкан даштыкы байдалдан хамааржыр болгаш үнүш бүрүзү боттарынын аразында янзы-бүрү шынарын болгаш харылзаазы чадаларын эрттип турар дээрзин тодаргайлап доктааткан Т. Д. Лысенко болза, үнүштериниң үе-чадалыг хөгжүлдээш ажыдып, үндөзлөшпашаан, дириг чүдүлдерин болгаш оон

демдектериниң база шынарларын болушкуннарнын таварылгазы кыдыр көөр, оларнын тыптып кээрин болгаш хөгжүүрүн амьдыралдык даштыкы байдалындан хамаарышпас «бодунуң туразы-биле» болур, өскээр чугаадаарга, чылдаган чокка болур дээр метафизиктиң үзөлдө чаза шапкан.

Бойдустун болгаш ниитилелдин дүрүмнүн төөгүнү болур, чүге дээрге, олар бойдусту хөгжүлдээштин янзы-бүрү чадаларына ийкеп-чүдүлүп көстүп келир.

Метафизиктер болза, бойдустун бүгү-ле дүрүмнүн мөйгө, шуут-ла доктааган, өскерилбес, кайы-даа үеге таарышкан чүдү кылдыр көрүп турарлар, ыччангаш олар бойдуста болушкуннарнын бүгү-ле дүрүмнүн байдалдардан, турар чери болгаш шаг-үезинден хамаарышкы чокка шупту чүвөлөргө хамааржыр кылдыр көрүп турарлар. А ол аразында кылдыр-даа дүрүм кандыг-ла бир байдалдарга хамаарыштыр хөдөлип турар дээрзи билини-ле болгай. Бойль-Мариоттун дүрүмүн эзугаар алырга, ийи башышкынар бот-боттарыга удуур дедир хамаарылгалыг: бир эвес базышкыны ийи азы үш катал улагырыптар болза, газ-хейиниң өлөм-хемчээли 2 азы 3 катал эвээр болур. Ол дээрге, газ-хөй хөйчөк шаараш болгаш өскерилбес температуралыг турар өйдө, чүлгө ыччалза, ол бодун шимчээшкени шыдаар. Бир эвес температура оон өскерил берзе, Бойль-Мариоттун дүрүмү шын эвес апаар.

Метафизика болза, дүрүмнү болушкуннарнын илереп көстүп келир байдалдарындан ангыландырып турар, ыччангаш дүрүмнү аягы чүдүл кылдыр көрүп, ону болушкуннар болгаш даштыкы байдалдарга хамаарыштырбайн турар. Буржуаз эртемденер болур метафизиктер болза, биология дүрүмнүнүн хөдөлийшкенин кижиниң ниитилелдине боттарынын кара-туразы-биле таралып, оон-биле ажылычы чоңуну чөвөгү эртем эзуу-биле шын билип алырын өскээр будулдуруп, медресели эргидип турарлар. Буржуаз идеологтар ол-ла сорулга-биле канчал-даа боттанмас үш-үдүрүм «дүрүмнүн» болап ап турарлар. Мальтустун чоңун өзүлдээш дугайында «дүрүм», Менделдин ызыгуур салгаарынын «дүрүмнүн» болгаш хөзүрүнүн «чөмөжүн эвээзлөөшкенин» дүрүм дээш оон-даа өске ол чергелиг чүдүлдерин болап ап турарлар.

Метафизикага удурланыштыр марксисчи диалектика болза, дүрүмнүн оларнын чарлып болбас чогуур харылзаалары-биле болгаш байдалдары-биле холбаштыр ап көрүп турар, олар чокка дүрүм бодунуң көстүүшкүлүн илередиң-даа шыдаас. Ыччангаш чүлгө диалектиктиң метод бойдустун болгаш ниитилелдин болушкуннарнын билип алырынга шынчы удуртулу болуп турар.

Дүрүмчүлгө болза, болушкуннарнын ыяавыла херектиң харылзаазы болур, ыччангаш ол анаа таарышкан байдалдар тургустунуп кээрге хөдөлбөй барып шыдаас-даа. Ыяавыла болур чүдү болза, таварылга болур чоруктун шууг удурланышкаа болур. Таварылга болушкуннар дээрге, ол дүрүмчөң хевириниң ыяавыла болур иштиң харылзааларындан тыптып келбес болгаш анаа киришпес болушкуннар болур. Таварылга болушкуннар болза, болушкуннарнын шак ол туруп турган үезинде туруп болур-даа, харын болбайн-даа барып болур болушкуннар-дыр.

Таварылга болур чорук база-ла тудуш харылзаалыг, бодунуң чылдаганнаа бар, ыччалажок ол болушкуннарнын колдуг, иштиги, база боттуг харылзаазыга хамаарышпас, а оларнын даштыкы, доора харылзаазына хамааржыр. Ындыгын ужурунда таварылга болушкуннарнын ыяавыла херектиң иштиңи харылзаазы болбайн турар. Таварылга харылзаа болза, ийги чергенин болуп турар. Таварылга болза, чайлаш чок болур чүдүлүк көстүп келириниң база бир хевир болур. Чайлаш чок болур чүдүлүк шак ол таварылгалыг чүдү чокка-ла боттанып болур, ындыг болза-даа, келизине барып таварылгалар чок турда боттанып база-ла шыдаас. Таварылгалар болза, болушкуннарнын хөгжүлдээшче саялдарыг болуп турар, ыччангаш ол болушкуннар кол оруунуң хөгжүлдээшче чамдык доора чайладышкынын таварылгаларын бар болуп турары, хөгжүлдээш чамдык чайгылышкынын таварыштыртырты, дүрүмнүн күш чогуу көргүспейн, а оларнын хостуг илерээриниң нарын болуп турарын херечилеп турар.

(Улачымыг)

Областың машина оруунче улуг кичээнгей салыр

Бистин областың көзө ажил-агыйынын социалистик чаартылышына, улуттунун хөгжүдөзүнө болгаш ажылчы чоннарынын културлуг денелин бедеринге автомобиль транспорту улуг ролдуг болуп турар. Большевик партияны, совет чакаткы болгаш эш Сталинниң бодунун изиг дузаларынын ачызында бистин областың чыл бүрүдө чүк дажып болгаш чик автомобиларны, тракторларны, комбайннарны болгаш көзө ажил-агыйынын өске-даа машина херекселдерин ап турар.

Автомобиль транспорту чурттакчы чонга улуттунун болгаш атыш чонуну барааннары, улутпурге болгаш көзө ажил-агыйга дериг-херекселди, оттулар чүдүдү, чиг-эти болгаш материалды сөөртүрүп боттандырып турар. Ычангаш автотранспортту чылдың кайы-даа үезинде эки орук билс хандырамы күрүнеге ужуру-дузалыг эч чугула херек болур. Автомобилдерни эки түннелдиг бүрүн ажылгаары болгаш элекке үрелир чоруктан оларны камгалаары орукту эки байдалында кончуг хамааржыр. Ындыг болза-даа ол чугула ажылды чамдык райкүсөмнар утуп турар болгаш ону херекке албайн турар.

Областың улус ажил-агыйнын өзүшкүнү автотранспорт оруун эки тургузарын негеп турар деп чүвени шуут утуп, орукту чылдың кайы-даа үезинде эки тургузарынын чугулазын медеп билрин күзевени турарлар. Оруктар үрелип, көвүргүлөр буступ турар Тес-Хем, Таңды, Улуг-Хем болгаш Барын-Хемчик районнара оруктар болгаш көвүргүлөр септеери чыл бүрүдө кончуг багай чоруп турар. Оруктуң багай болганынын түннелинде ол районнарын девисээринге автомобиларнын чорууру кончуг моондактыг болуп турар болгаш машиналарнын элекке үрелирин, кызар чүдүдү ажыр чарыгдарын болдуруп, улус ажил-агыйына, күрүнеге болгаш колхозтарга улуг когаралдарны таварыштырып турар.

Райкүсөмнар районнарын орук килдистерин ажилы сонугурга көрбөй, оларны удуртпайн, оларны ажилы хынабайн турар болгаш боттарынын планын күсөдир дугайында олардан кындыг-даа не-

гелде салбас чүүлдер бар. Орук тудууну дугайында облүкүсөмнун шиптирин Тес-Хем, Таңды райкүсөмнарны ийи ажыг айлар эрткен сөөлдүдө чугалажып турарлар. Райкүсөмнарнын талазында ындыг яны харысалга чок болганынын түннелинде 1952 чылдың бир дугаар кварталында орук тудууну тудуг материалдарынын белеткелдини планы үзүлгөн. Чижээ, биче сай даштар сөөртүрүнү 1952 чылдың бир дугаар кварталында планы нинти областа 60 хуу, а күш-ажылчы чурттакчы чонну бо ажылга кириштеринин чыл планы чүгле 20 хуу күсөтүнгөн.

Каа-Хем, Өвүр, Таңды районнар чангыс-даа кубометр сай даштар сөөртпээн, а Улуг-Хем, Чаа-Хөл, Барын-Хемчик районнар дөрт айлар дургузунда чүгле 90-дан 150 кубометр сай даштар сөөрткөн. Орук тудууну планынын күсөтүнгөзүнүн кол чылдаганы болза, көдө күш-ажылчы чурттакчы чонну киржилгезин, колхозтарнын автотранспортту эч-не багайы-биле организастап турарында болур.

Күш-ажылчы чурттакчы чонун орук ажилына багай киржип турарын мурунда оларнын тарамык чурттап, көжүп чорууру-биле тайыбырап турган болгай, а амгы үеде ындыг чылдагаан турбас ужурулуг, чүге дээр, чер болганда колхозчу суурлар тургустунган, чурттакчы чон колдуунда сууржун амдыралче шилчээр, ынчангаш шаандык хөөндө адырылгаш колхозтарда тургустунган бүгү доктаамал бригадаларны күрүне планын күсөдиринче организастар үе келген.

Ажылчы чоннар депутаттарынын Тыва область Советинин күсөмну 1952 чылдың чайгы үезинде орук тудууну хемчеглеринин планын бадылавышаан тускай шиптирини үндүргөн, орук ажилынын планын майын 20-ден июль 20-ге чедир дооскан турарын райкүсөмнарга болгаш областың орук килдизинге дааскан.

Райкүсөмнар, көдө Советтер болгаш районнарын орук килдистер орукту эки байдалга тургузар дугайында чугула хемчеглерин алып, оруктарны, көвүргүлери болгаш тарга складтарынче баар оруктарны тарга ажаап алышыкына

чедир колдуунда доозары-биле көдөзө бүгү күш-ажылчы чурттакчыларны болгаш колхозтарны, хуу ажил-агыйларнын транспортун орук ажилына массалыг үнерин организастаар ужурулуг. Оон-биле кады колхозтар-биле район төвүнү аразында оруктарны болгаш көвүргүлери септээр херек.

Көдө күш-ажылчы чурттакчыларнын орук тудуунга идеякелги киржилгезин организастаары-биле колхозтар, көдө Советтерге район төвүндө активти сургакчыларды болгаш орук тудууну ажилдакчылары орук кылып турар черлерге барып доктаамал ажылдаар, ол ажылды удуртуп кижилерин күжүн шын үлеп тургузар, оларнын ажилынын чижээ доктаадып, үчөдүн кылып ужурулуг. Ол ажылды кылып тургаш ажылдын, орукту азы көвүргүтү септээнини шынарынче кол кичээнгейи салыр болгаш ажылды чүгле колхозтарнын бригадирлеринден хүлээп алып херек.

Райкүсөмнар боттарынын районнарында орук тудуун, оон септелгезин хынаар, 1936 чылдың март 3-те үнгөн хооблуну ыяаыла күсөдирин көдө Советтер болгаш колхозтар даргаларында негээр, көдө чурттакчы чонну орук тудуунга кириштерин талазы-биле районнарын орук килдистеринге практиктиг дузаларчыны хүн-бүрү көргүзөр ужурулуг.

Улуг-Хем райкүсөмнар даргазы эш Кызыл-оол, Чаа-Хөл райкүсөмнар даргазы эш Балчар, Таңды райкүсөмнар даргазы эш Иванов, Тес-Хем райкүсөмнар даргазы эш Лопсан-Серен, Барын-Хемчик райкүсөмнар даргазы эш Чанзан-оол болгаш Кызыл көдөзө райкүсөмнар даргазы эш Кара-оол олар областың улус ажил-агыйын хөгжүдериңе орукту чугулазын медеп билер, оруктарны эки шынарлыг кылдыр септээр эки тургузар үези келген.

Бир эвес райкүсөмнар болгаш партия райкомнары боттарынын районнарында орук тудуунче чогуур кичээнгейи салыр болза, областың орук тудууну организастап боттарынын мурунда салдыган сурулгаларны чедишкенин күсөдир шыдаары чугаа чок.

С. НАМЧАК.

Каа-Хем районда тудуг ажилынын байдалы

САРЫГ-СЕП. (Телефон-биле). Каа-Хем районун көдөзө ажил-агый артылары бо чылдың бүгү тудугларына хергелээр тудуг материалдары белеткеп алышынын планын 68,5 хуу күсөткен болгаш белеткелдини материалдарын 49,6 хуузу тудугну кылып черлеринче сөөртүп алган.

Колхозтар бо чылын нинтизи-биле 156 яны-бүрү тудуглар тулар ужурулуг, оларнын иштинде 97 чуртталга бажынары. Ам бо хүнде доозулган тудуглар 46, оон иштинде чуртталга бажынары 21.

Тудуг ажилына «Сталинчы орук» колхоз чогуур кичээнгейи салып

турар. Ында 54 кизи составтыг тудуг бригадалары тургускан. Оон бригадир эш Самбуу ында тудуг ажилын эки организастап турар. Олар ам чуртталганын бажынарынын тудуун дооскан болгаш сазан бүдүрүп кылырын калбартып турар.

«Кызыл тук» колхоз ол колхозтан чыдып калбайн турар. Ында электри-биле ыяш дилдирер хирээни эки ажылгааш 488 кубометр манзын дилип алган. Ыяш дилдирер талазы-биле өске колхозтарга база дуздалагып турар.

Чамдык колхозтарда тудуг багай чоруп турарын демдеглээр чугула.

Ворошилов аттыг колхоз тудуг материалы белеткелеринин планын чүгле 35 хуу, сөөртүрүнү планын 44 хуу күсөткен. Ында чангыс школа тудуундан өске кандыг-даа тудуг кылбайн турар. Ол ышка «Октябрь 30 чыл ою», «Октябрь 14 чыл ою» колхозтар база-ла оон дээрлөөсө. Ол колхозтарда доктаамал тудуг бригадаларын тургуспаан, эки-ле дие 5—6 кижилер ажылдап турар.

Районда тудуг ажилы нинтизи-биле багай турарынче районун партия, совет болгаш көдөзө ажил-агый организастары кичээнгей салыры чугула.

С. СОСКУР-ООЛ.

Европага тайбың дээш, Германия-биле тайбың керээзи дээш

Германия-биле тайбың керээзин дугайында АКШ-тын, Англиянын болгаш Франциянын чакаткыныта май 24-те Совет Чазактын нотазы делегейин хөй-нинтизиниң эң калбак кезектеринин канчаар-даа аажок улуг сонугралын болдурганын сөөлгү хүнерде «Правданың» парлап турары, даштыкы солунарнын хөй санын медегелдери илереди турар. Германия-биле тайбың керээзин чарар дугайында айтырже сонгаарладышкын чок эгелеп кирер дугайында, Германияны катыштырар болгаш нинти герман чазакты тургузар дугайында Совет Чазактын саналында Совет Эвилелин ол базымны Европага болгаш бүгү делегейге тайбың дээш демиселдин херээңге чугула чаа салышкын кылдыр көрүп турар тайбыңга ынакшылдыг улустар ханы күзел-ханымшыкы-биле ужурашканын.

Герман айтыры канчаар шиптирлетинер болду, оортан Европаның келир үези, Европаның келир үези тайбың шиптирлетинер дээрин улустар билер. Совет саналдарын күжү чүдө дээр, олар протез, Потсдам шиптирлеринин принциптеринге үндээлентингер, герман айтырын тайбыңдык болгаш айыл чок чоруктуң эрге-ажыктарына база оон герман улустуң хоойлу эзуаар национал эрге-ажыктарына харылап шыдаарын хандырып турарында болур.

Совет нота Германияга онза ханы хайгааралды болдурган. Бо харысалгалык өйдө немец улус бодунун идеякелги күштүг өнүкү бар дээринге бузурелинин чаа бадтыктын алган. Оон ол өнүкү болза, Совет Эвилели болур. «Нин-

ти керээзи» чарарынын бүдүүүндө Совет Эвилели бодунун национал эргелери дээш демисежип турар/немец улустун талазынче чаа нотаны үндүргөн. Ону кылырда Совет Чазак бодунун тайбың политиказынын принциптин чайгылыш чок эдилеп турар. Тайбыңны хандырып болурунгу дузалыг бүгү арганы Совет чазак бо удаада база катап кылган.

АКШ-тын, Англиянын болгаш Франциянын чазактары бо өйдө дайын белеткелинче чаа базымны кылып турар, Совет чазактың чаа тайбың нинициализинге тайбыңга ынакшылдыг улустар улуг кичээнгейи салып турар. Майын 26-да Боннга бир талазында—АКШ-тын, Англиянын болгаш Франциянын чазактары-биле, ийи талазында—Аденауэрнин чалча чазаа-биле аразында чангыс талагы шериг керээзи чардыган. Улусту мегелээр сорулга-биле «нинти керээз» деп адап турар ол документ агрессии атлантык чагырыкчылары-биле Европада эч-не агрессии бөлүгөлд болур герман өжөөргөктөрүн аразында дайын талазы-биле сүлчээ болур дээринге кандыг-даа чигинип турбас.

Майын 27-де Париже «европа камгалаалынын эвиледжиникин» дээр «эвиледжиникин» дугайында керээз чардыган. Атлантык блок-биле шуут харызалыг ол «эвиледжиникин» фашистик гитлержи генералдарга баштапкан, герман чепсектиг күштерден «европа армиязы» тургузар сорулга-биле тургустунган. Ычангаш Барын-Хемчик херек кырында атлантык керээзи-биле эвиледешкен чурттарнын агрессии бөлүгелеринче кирип, а

барында герман армиязы атлантык блоктуң кол согуку күжү кылдыр белеткелтенип турар.

Болуун илерээшкенин чангыс талагы бонн керээден болгаш «европаның камгалаалык эвиледжиникин» Париж керээзинден тыпкан америк-англи империалистерин агрессии политиказын чаа барымдаалары барын европа күрүнелеринин эзулуг арнын илередип турар.

АКШ-тын, Англиянын болгаш Франциянын чагырыкчы бөлүктөрүн ийи герман улусту катыштырарында болгаш Германия-биле тайбың керээзин чарарына дуздалар күзели дээр мегечи чулуруушкынары делегейин мурунуга илеретингер. Херек кырында америк-англи империалистер Германияны катыштырарын болдурбазын, Германиянын чүгөлдө чарарын эвес, харын Германиянын бир кезезин бирээзинге удурланыштырарын орадажып турар. Ол болза, Совет Чазактын нотазында чугалааны ышка «АКШ-тын чазак Германияны катыштырарында болгаш Германия-биле тайбың керээзин чарарына эвес, а чангыс талагы чаа дугуржугаларын аргазы-биле Барын-Хемчиктин болгаш катип тургузуп турары барын герман армиянын сонугу-атлантык блогунче мурундазында-даа артык чыпшып туртарына сонугралдыг болуп турар.

Барын чүк чурттарынын шакындыг политиказы немец улустун дүрүм эзуаар килдээшкенин болдурбайн барып шыдаас. Герман Демократтыг Республика Германиянын чангыс-дай хамаарышса, демократтыг, тайбыңга ынакшылдыг күрүне болур национал катыжышкынына таарымчалыг болдурга хөгжүп турда, америк агрессорларнын эрге-сөөлдө чок чалчазы болурун айыылы Барын Германиянын

Школаларда экзаменнер

Чадаананын орус ортумак школанын дыка хөй өөреникчилери экзаменнерге чедишкенин-биле харылап турар. Ылангы кончуг эки өөреникчи комсомолчу Катя Мозгова төөгүде дыка эки харылаат.

Чуруука: өөреникчи Катя Мозгованын төөгү шыгалдазында харылап турары. Чанында башкы Виктор Иванович Петеримов. Чуруу А. Ермолаевтин.

Экзаменнер чедишкенин доозулган

Кызылдын № 5 эге школанын дөрткү класстарына чоруткулаан күрүне экзаменнери май 28-те чедишкенин доозулган. Бо өөредилге чылдаа башкылар коллектив болгаш бүгү өөреникчилер онза күненишкенин ажылдаш, бедик түнелдерин чедип алганын.

Дөрткү класстарын өөреникчилери экзаменнери шуптү чедишкенин дужаагаш, бешки классче шилчээр. Өөреникчилерин хөй кези шыгалдаларын чүгле «4» болгаш «5» демдектерге дужаап шыдааннар. Чижээ, башкы М. И. Ноздринаның дөрткү класзынын 24 өөреникчилеринден 23 кизи арифметиканы аас шыгалдазын эки болгаш терини эки демдектерин, а чүгле чангыс өөреникчи ортумак демдекти алган.

Ол класстан Люба Смышляева, Изольда Макалова олар бүгү экзаменнерин чүгле «5» демдектерге дужаагаш, дараазынын класзынче

шилчээр. Башкы М. В. Охотникованың дөрткү класзында арифметиканы аас шыгалдазын гуткан 24 өөреникчилерин 22-зи чүгле «4», «5» демдектиг, ийизи «3» демдектиг болган. Ол класстың өөреникчилеринден Галя Тришканова, Сережа Пуговкин, Н. Бушуева, Люба Понова, Вова Абрамов олар экзаменнери шуптүзүн «5» демдекке дужаап, школаны отличниктер болуп доосканнар.

Школага өөредилге чылы чакынчаар чедишкенин доозулган. Өөреникчилерин чамдык кезин пионер лагеринге, а бир чамдыкы школа чанынын чайгы кадкышылга шөлчүгенинге дыштанып чайлавышаан, келир өөредилге чылыңче чаа күш-биле кирерлер. Оларнын башкылары база-ла дыштанылганы алып, Башкыларнын хөй кезин төп курорттарга болгаш дыштанылга бажынарына баарын күзеп турар.

Е. ЛУБОШНИКОВА.

Уттүндүргөн организация

Бистин чуртувушта күш-культура болгаш спорт болза, ажылчы чоннарын массалыг херээ болуп, оларны күш-ажылга кадкы-шырак кылдыр кижиздеринин чепсез болуп турар.

Ындыг турбуже, Барын-Хемчик районда «Ленин оруу» колхозка 1952 чылдың февралды тургускан «Колхозчу» деп эки-тураның спорт коллективни бо хүнге чедир чүңү-даа кылбаан. Оон даргазы коммунист эш Серини боду чок черинге сонгул каш, анаа кым-даа айтышкын сүме бербезин, кандыг-даа доку-

мент хүлээтпээн. Ам ук Серин чүңү-даа кылбайн турар.

Колхозта хамык анык өскөккөр күш-культура, спорт талазы-биле чүңү-даа кылбайн турар. Эрткен кыштан бээр районга эрттип турган спорт маргылааларына чангыс-даа кизи киришпээн. Ам чайгы спорт дугайында чугаа безин дыңалбайн турар.

Районда «Колхозник» деп эки-туран спорт нинтелинин организастаанында болгаш ВЛКСМ райкомундан боттуг хемчеглер алыры негетенип турар.

К. БОРАННАЯ.

ОБЛАСТЫН РАЙОННАРЫН-ДА ЧАСКЫ ТАРЫЛГАНЫН ЧОРУП ТУРАРЫНЫН МЕДЭЭЗИ

(1952 чылдың май 31-де, хуу-биле)

Районаар	Район-вун инятизи-биле	Оон иш-тинде ташып колхоз-тор
1. Өвүр	135,6	188,1
2. Эрзин	109,0	118,0
3. Биш-Хем	103,4	103,4
4. Чаа Хөл	100,9	108,9
5. Чөөн-Хемчик	100,9	107,1
6. Каа-Хем	99,2	99,5
7. Таңды	97,8	98,0
8. Сүт-Хөл	97,2	113,1
9. Улуг-Хем	95,3	98,7
10. Бай-Тайга	94,9	109,7
11. Кызыл	87,8	88,6
12. Барын-Хемчик	85,5	66,3
13. Тес-Хем	84,1	93,4
14. Тожу	76,9	41,0

МТС-терде трактор ажылынын медээзи

(Май 31-де, хуу-биле)

МТС-тер	Чыл павыш күүсөдиг турары	Оон иш-тинде чыг-чыг-дарыялары
1. Кызыл	53,0	73,7
2. Сүт Хөл	35,0	5,5
3. Биш-Хем	34,4	39,0
4. Сарыг-Сеп	33,6	47,0
5. Чаа-Хөл	33,5	7,3
6. Бай-Хаак	32,9	36,6
7. Балгазында МЖС	29,5	49,8
8. Шагаан-Арыг	27,9	25,2
9. Бай Тайга	27,8	8,2
10. Чадаана	27,2	9,9
11. Кызыл-Мажалык	22,7	—
12. Тес-Хем	17,3	2,7

Школаларны чаа өөредилге чылынга эки белеткээр

Таңды районун Кочетовка суурда кожа ийи школалар бар: Кочетовканың чеди чыл школы (директору эш Макарова), база тыва эге школа (эргелекчизи эш Даваа). Бо школалар чаа өөредилге чылынга белеткелди мырнай чорутпайн турар. Ук школаларны өөредилге чылынга белеткелдирер дугайында Кочетовка суур Совети (даргазы эш Клеев), Сталин аттыг колхозтуң баштаар чери (даргазы Рудин) база кандыг-даа дуза чедирбейн турар. Оон түннелинде школаларнын чанында чангыс-даа кубометр ыяш чок. Тыва эге школаны интернадында подвал чок, столовазы бичи, херим чок. 1951 — 1952 өөредилге чылында IV класстың өөреникчилери 16 кизи эжик аксында кордорго кыштадыр өөренип эрттиргенер.

Бо чылын ийи школага 190 ажыг өөреникчилер оран-бажың чедишпес байдалга өөренип кыштаан, а келир 1952 — 1953 өөредилге чылында 250 ажыг өөреникчи чыгып, алдыгы, чедиги класстар немец ажиттынары көрдүнгөн. Ычангаш ам-даа 4 класстың чаа школа негетинер, башкыларга 4 аал ишти чурттаар бажың херек. Суурдан 17 километр чартык черде 4 класстың Шанган школаны, 2 башкылар бажынын сөөртүп турарынын өйү эрттип турар.

Чеди чыл школаның директору эш Макарова «... Мени өөредилге чылын дооскаш, моон доран өскээр чоруу сен» — деп районо эргелекчизи эш Михайлок азаашкын берген чүве, — мен чүве кылгаш чоор мен, — чаа келир директор кылгай-аан... дүрген чорза харын» — деп турар. Эш Даваа база-ла «Түрген школазынче чоруур кизи мен, чүве кылбас мен» — деп турар. Моон алгаш көөрге, чүгле суур Совети, колхоз баштаар чер эвес, харын ол школаларнын удурткучулары безин өөредилге чылынга белеткелден өйөлдөп, анаа өннү-чокталып турары тодаргай-дыр.

Чоруур-даа чүве болза, бо хире улуг, чугула септелге, тудуглар херек черин, ынчаар ээн катгаш чоруп бээр, өйү эрттип, хөлу алдаан ажылды чаа келир кижилер каян иргин башкарып шыдаарлы, ынчал! Белеткелди четпес чоруткаш, ону өске кижилер чүүй каар болза, окта шын эвес. Бо дугайында районун улус өөредилге килдизин, суур Совети, колхоз баштаар чери сагып салып, далаштыг хемчеглерин алдышаан, ол школаларнын чаа өөредилге чылынга уткуштур белеткелдин дүргөдөтпөс чогуур.

Ю. ДОРЖУ.

(«Правданың» мурунку чүүлү).

Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарына Совет чазактың нотазын даштыкыда канчаар көрүп турары

ГЕРМАНИЯ

БЕРЛИН. Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында барын талакы үш күнүндө чазактарына Совет Чазактың нотазына улуг кичээниң салыры Берлинниң демократтыг парламенттиң үргүлчүлүгү турар. Немес улустун тайбың болгаш Германияны катыштырары дээш өзүп турар демиселин айттышаан, май 28-те «Нейес Дейчланд» солунун мурунку чүүлүндө бижип турар болза:

«Барын талакы күнүндө май 24-те чоруткан Совет Эвилелиниң нотазында сорулга болза, келир үедиги ыраккы күзүл эвес, чоокку үеде чеди ап болур өзүлүгү шын сорулга болурун база катап көргүзүп турар. Германия-биле тайбың керээзин дораан чарар дугайында чугаалажышкынарны доп-дораан кылдыр деп Совет Чазактың саналынын миллион-миллион немес-терниң болгаш Европаның бүгү улустарынын кайы хире изиг деткимчезин ап турарын көргө-ле четир, чангыс аай, тайбыңга ынакшылдыг, хамаарышпас Германияны тургузар дугайында делегейде тилетирбес социал-лигист күрүениң негедээс камгалап турарын сактырга-ла четирди».

Германияның национал-демократтыг партияның органы «Националь цейтунг» солунун айттып турары болза, Барын Германияда хей-хей саныг кижилер «ССРЭ-ниң чазанын май 24-те нотазында болурун илергейлээшкенин тыпкан Совет Эвилелиниң тайбың саналы болза, хосталганын, хамаарышпас чоруктуң, тайбыңны болгаш чаагай амьдыралдык келир үедиги байдалдарын Германияга долузу-биле хандырып турар. Ол-ла үеде «ниити керээ» болза, барын талакы күнүндө шериг эвилелинче баш бурунга Германияны кирерин баш бурунга көрүп турар болгаш Барын Германияны кызыгаар чок үенин дүргүзүндө оң хамаарышпас чоруун чок кылып турар. Совет Эвилелиниң саналааны тайбың керээни болза, хамаарышпас болгаш тускай күрүне болуп хөгжүүрүңү аргазын Германияга тысып турар».

Германияның христианчы демократтыг эвилелиниң органы «Ней дейнт» солунун мурунку чүүлүндө бижип турары болза: «Герман айттырын дүргени-биле шийтирлээринин чүүлүздө болгаш кады доп-дораан чугаалажышкынарны кылып, бот-боттары угап билдинир дүрген чеди алырын аргазын Совет нота база катап демдеглээ. Нотэ хей улустун деткимчезин ап турарын болгаш Совет Эвилели болурун оруу-биле чайгылыш чок чоруп олурарын көргүскен».

Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында Совет Чазактың май 24-те нотазына улуг кичээниң барын Герман парламента база салып турар.

«Вестдейче алгемайне цейтунг» солун барын талакы күнүндө Совет Чазактың нотазынын дугайында медээни «Москва тайбыңның конференциясы дээш туржуп турар. Совет Эвилели моон сонгаар ноталар солчурунга удур» деп эгениң алаанда парлаан. «Дюссельдорф нахрихтен» солунун эгезинде демдегеп турары болза, «Дерт таладыг конференцияны дораан чыылдырарын Совет Эвилели база катап негеп турар».

БЕРЛИН. ДПА деп барын герман агентилери Германияның социал-демократтыг партияның эргелелиниң медегелиниң дамчыткан. Ол партияның эргелелиниң медегелинде Совет Чазактың нотазынын чамдык чугула чүүлдерин херекке ап көрбөй турар, ол-ла үеде дерт күнүндө чугаалажышкынарны дораан кылдыр дугайында совет саналды таарымчалыг деп санап турар. Германияның социал-демократтыг партияның бодал турары-биле алырга, ындыг чугаалажышкынарны кылдыр чүткө Германияга чугула эвес, харын ол ышкаш бүгү делегейге тайбыңны камгалаарына чугула болур.

БЕРЛИН. Өжээрэк Аденауэрниң барын талакы күнүндө биле чангыс таладыг шериг керээзин чарган хунуңу барын германда чамдык буржуаз солуннар «Германияга караңгы хун» деп адап турар.

Аденауэрниң ол өскерликчи бадымынга барын герман парламента Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында дерт күнүндө чугаалажышкынарны доп-дораан кылдырын негеп турар Совет Чазактың чаа нотазын деппен турар.

«Барын Германияның чурттакчылары тайбың арга-биле катыштырар сорулгалыг тайбың керээзин манап турар» деп «Гессисхе нахрихтен» солун демдегеп турар. «Штутгартер цейтунг» солунун айттып турары болза, барын талакы күнүндө Барын Германия-биле чангыс таладыг шериг керээзин чарза-даа, немес улустун хей кезин Германияны катыжышкынын бооп болурунга бүзүрөп турар. «Германия дугайында дерт таладыг чугаалажышкынарны доп-дораан эгелээр деп Совет сана» ол бүзүрөлдө шийтирлини биле быжылган, ол бүзүрөл моон сонгаар-даа быжыгар».

Дюссельдорфтун «Дер миттаг» деп солунун бижип турары болза: «Дерт таладыг конференциянын чүгө эрттирип болбоз!» Германияны катыштырарын дугайында айттырып болза, биске чугула кол айттырып болур болгай».

Христианчы-демократтыг эвилелиниң органы «Рейнише пост» солуну безин «ниити керээниң утказы болза: эвилелинче немес шериг херек болуп турар» деп минтип турар.

Барын герман буржуаз парламента ол чугаазы барын талакы күнүндө Барын Германия-биле чангыс таладыг шериг керээзин чарганынга удур, чангыс аай Германия-биле тайбың керээзи дээш немес улустун хун-бүрүдө өзүп турар массалыг шимчээшкениниң журундан болуп турары билдинир. Ол шимчээшкенин дугайында «Нейес Дейчланд» солунун бижип турары болза: «Барын Германияда дүргени-биле өзүп турар массалыг шимчээшкенин болгаш сөөлгү хун-нерде бүгү Германияда чурттакчыларын бүгү аңгыларын өзүп турар дүвүрээшкени «ниити керээни» болгаш Аденауэрниң бүгү политиказын хүлээп албайн турарын тодаргай көргүскөн».

«Берлинер цейтунг» солунун болуңу мурунку чүүлүндө бижип турары болза «бужар-бак «ниити керээни» күштүг болдуруу Барын Германиянын болуңу чурттакчыларын кижилгези чокка болдурумас. Барын Германияда чурттакчыларын бүгү аңгылары кижилеп турар күчүлүгү уурланышкынын чыскаалдары, бир эвес немес үеде болуңу хүлээп албас деп сөзүн амьдыралга боттандыра болза, өскерликчилерин чарганы ол шериг керээзи болза, анаа саазын болуп арттарын болгаш бонн өскерликчи чазакты дүжөрүнчө албадаларын тодаргай көргүзүп турар».

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА

ШАНХАЙ. Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарына Совет Чазактың нотазын Шанхайның солуннары парлаан.

Германия-биле тайбың керээзин чарар дугайында айттыгы, ниити герман чазакты тургузарының дугайында болгаш Германияны тайбың-биле катыштырары болза, Европада ам эң чугула айттыгы болур.

Солунун айттып турары болза, АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарына Совет Чазактың нотазы болза, герман айттырынын талазы-биле ийи уурланышкык политиказын туруп турары; тайбыңны камгалаарыңче болгаш чангыс аай, демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг Германияны тургузарыңче угландырган Совет Эвилелиниң политиказы болгаш Германияны чарарыңче болгаш Барын Германияны чаа агрессчи дайыны эгелээринге плашдар кылар сорулгалыг Катышкан Штаттарны баштап турары барын талакы күнүндө политиказы туруп турарын делегейниң улустарының тодаргай билип, алыр аргазын берген.

ССРЭ-ниң Чазааның нотазы герман айттырынын талазы-биле АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарының сүлээзин долузу-биле сойгалан илередип турар болгаш оок-биле кады Германия-биле тайбың керээзин чарарына база ол чуртту тайбың-биле катыштырарынын оруун айттып турар деп солун бижип турар.

ПОЛЬША

ВАРШАВА. Барын талакы чурттарга Совет Чазактың нотазын калбаа-биле медегелзэрин польша солуннар үргүлчүлүгү турар. «Жице Варшавы» солунун мурунку чүүлүндө бижип турары болза:

Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында Совет Чазактың нотазын барын талакы күнүндө тысып турар үеде Бонига 25 муң полицей-жилерин камгалалы-биле Ачесон, Иден, Шуман болгаш Аденауэр чангыс таладыг шериг керээзин чарган. Ындыг янзы-биле Германияны айттырынын талазы-биле ийи оруктуп туруп турарын: Совет Эвилелиниң болгаш тайбыңның бүгү лагериниң оруу — чангыс аай, демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг Германияны тургузарының оруу база оон ынай империалистерниң Германияны кири идип турары орук — Германияны чарарыңче болгаш америк-гитлержи агрессияга оу барын талакы плашдар кылырын оруу туруп турарын тодаргай-биле айттыган.

ЧЕХОСЛОВАКИЯ

ПРАГА. Герман айттырын немес улустун, оң кожа хелбээлериниң болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижиги төрөлгетениң сонургалыг шийтирлээриниң принципин саналдаан Совет Чазактың май 24-те нотазында саналды чехословак улус бурүүн-биле деткип турар. Совет Эвилелиниң чаа инициативасы болза, тайбыңны хандыра дээш оң мога-шылаг чок чүткүлдүңү илередишкени болуп деп солуннарның эгелеринде демдегеп турар.

БОЛГАРИЯ

СОФИЯ. Германия-биле тайбың керээзиниң дугайында АКШ-тын, Англияның болгаш Францияның чазактарына Совет Чазактың нотазын медээлээрин Болгарияның хей ниити үргүлчүлүгү турар.

Германияның айттырынын талазы-биле америк-англи империалистерниң чаа агрессчи үлгедешкениниң чоруунга, Европада болгаш бүгү делегейге тайбыңга дерт айылап болуп турар чорукка удур Герман улус, оок-биле кады бүгү делегейни демократтыг хей-ниитини килесеп турар деп «Отечествен фронт» солун бижип турар.

Германияның болгаш Европаның улустарының төөгүзүңгө май 26 — чангыс таладыг керээни чарган хун болза, Барыны Европа чурттарына америк-англи империалистерниң дурадыкка ээлеп турарын болгаш ол чурттарын чагырыкчы бүлүктериниң ыят чок өскерликчи чоруун кажан-даа сагындырып турар кара хун бооп арттар. Бонига чарлынган чангыс таладыг керээ болза, бужар-бак чорук болур.

АНГЛИЯ

ЛОНДОН. Германияның талазында чаа агрессияны үнүп келирин болдурубас дээш Совет Эвилели-биле кады хемчек алырын талазы-биле 1942 чылда чарлынган англи-совет керээде айткан хүлээлгелер-биле амгы чангыс таладыг шериг керээзинде герман милитаризмни катап тургузарын айттып турар чүүлдерин «Дейли уоркер» солун деппен анализеп көргүскен.

Ол ышкаш «Таймс» солун: «Европаның камгаланыр талазы-биле эвилелдешишкени» болза, иштики чөрдүлээриг болуп турар, ынчангаш кедизинде келгеш, ол уржуктуг болур чадавас» деп бижээн.

«Манчестер гардиан» деп англи солун барын-чүк күнүндө Совет Чазактың нотазының дугайында дыка хей чүүл бижээн. Ол солунун бижип турары-биле алырга: чангыс таладыг шериг керээзин күштүг кылдыр боттандырырга совет нота дыка бергедээшкенини таарыштыра.

«Йокшир пост» деп солун «Дерт таладарың чугаалажышкынарны Россия база катап сүмөлөп турар» деп эгениң алаанда Совет Чазактың нотазын парлавышаан, бодунуң дипломаттыг хайгааракчыларының чүүлүн бижээн.

ШВЕЙЦАРИЯ

БЕРН. Швейцар солуннар май 27-де Совет Чазактың нотазынын утказын парлаан. Ол ышкаш «Газетте Лозанн» деп солун: «Германия-биле тайбың керээзиниң айттырыларын талазы-биле чугаалажышкынарны кылдырып СССР негеп турар. Ээлеп чагырып турар күнүндө төлээлекчилериниң комиссиязын талазында сонгулдарын контролдаар дугайында бодунуң саналын Совет Эвилели камгалавышаан» деп эгениң алаанда совет саналдарын дугайын бижээн.

(СЭТА).

Герман Демократтыг Республиканың чазанын шийтири

БЕРЛИН. Герман Демократтыг Республиканың информация ведомствозунуң медээлеп турары болза, Герман Демократтыг Республиканың болгаш Германияның барын талакы эжелел зоназының аразында хамаарышпас шугумга хемчеглерин дугайында Герман Демократтыг Республиканың чазаа 1952 чылдын май 6-да шийтирин үндүргөн.

Ол медезде чугаалап турары болза: «Герман Демократтыг Республиканың чазаа бонн чазакче болгаш барын талакы күнүндө герман чазактарыңче хостуг ниити герман сонгулдарының эрттирериниң дугайында болгаш Германия-биле тайбың керээзин эң дүргени-биле чарарының дугайында саналды чоруткан. Ону чорударда Герман Демократтыг Республиканың чазаа болза, тайбыңны болгаш Германияның чангыс аай чоруун камгалаарыңче уланган улустун эпиткилдиг күзелдин удуртулга болдурган».

Германияның чангыс аай чоруун катап тургузар тайбың керээзиниң уурланышкык милитарисчи «ниити керээзин» чарарына белеткенип турар америк, англи болгаш француз чагыргаларыны айттышкынын өзүгаар Аденауэрни бонн чазаа ол саналды хүлээп албаан. Болуңу милитарисчи политиказын элдерившаан, бонн чазак болгаш барын талакы эжелел күнүндө болуңу Герман Демократтыг Республикадан аңгылары-биле болгаш оок-биле чергелештир Германияның аңгы-башка чоруун улам ханьыладыр дээш, хамаарышпас шугумга шыңгы кызыгаар корум-чурумун тургускан.

Герман Демократтыг Республиканың талазында хамаарышпас зонада чогуур камгалалдын чогуң барын талакы күнүндө чеди алдында хамаарышпас шугумга камгалаарынын талазы-биле ам бо үеде туруп турар бүгү хемчеглерин доп-дораан солуп болур. Герман Демократтыг Республиканың чазанын бо шийтири бо хүнден эгелеп күштүг болур.

Жак Дюклоңу тудуп хоругдаанының дугайында

ПАРИЖ. «Юманите» солунун медезеп турары болза, май 28-те кежээкиниң 10 шакта, «Юманите» солунун редакциязында Дюкло кадайы-биле кады үнүп келирге оларны автоматизацияны польшейжилер халдаан болгаш Дюклоңу болгаш оок кадайын тудуп алгаш билдинмес уче апарган. Жак Дюкло болгаш оок кадайы кайда туруп турары амга чедир билдинмес деп солун демдегеп турар. Телефон дамчыштыр «Юманите» редакциязын айттырынга эрге-чагырга чери харыылавайн турар.

Жак Дюклоңу тудуп хоругдаанын таарыштыр «Юманите» солунда Францияның коммунист партияның Политбюрозунуң француз улуска кыйгырын парлаан, кыйгырында чугаалап турары болза:

«Жак Дюкло тудуп хоругдатырган. Бужар бак политиктиг провокацияны организациялап сорулга-биле Пинейниң дужалы өзүгаар Франциянын коммунист партияның секретари дүүн кежээ хоругдатырган».

Дайының чазаа дүзүрөп турар, ол чазак Германияның ежээрктериниң болгаш милитаристериниң күчүзүн катап тургузарынын политиказынга удур бүгү улустун көр хөң чок чоруунуң өзүп турарын билитип турар. Францияга Риджуэйниң келиринге удур, тайбың дээш Парижде болгаш бүгү францияда калбарган манифестациядан ол чазак корткан. Ынчангаш бодунуң америк ээзи-биле сүлчээлежи алгаш, ол чазак Жак Дюклоңу тудуп хоругдаар деп бужар-бак шийтирин үндүргөн. Ол онза шыңгыг фашист хемчек бүгү чуртта завод бүрүзүнде канчаар-даа аажок хөдөлүшкенин үндүргөн.

Францияның коммунист партиязын политиктиг бюрозу бүгү ажалчы чоннарын, бүгү демократтарын, бүгү французтарын, тайбыңга айылыды болуп турар бодунуң чуртунуң хамаарышпас чоруу кымга үнелигил оларны күчүлүг болгаш шийтирлиг уурланышкынын илередиринче кыйгырып турар.

Францияның бүгү-ле булунуңундан найсылалче резолюцияларын келири, манифестацияның болгаш

пас шугумну таварты Барын Германияже хостуу-биле амга чедир дедир шаптык чокка эеп кээп турганнар.

Ындыг янзы-биле дайының агентилери Герман Демократтыг Республиканың тайбың экономика болгаш культура тургузушкунун үзери оралдажып, Герман Демократтыг Республиканың чурттакчыларының чаагай чорууну оон ынайгы көдүрүшкүнү берге байдалга таарыштырарын оғалдажып турар.

Америк, англи болгаш француз эжелел чагыргаларының болгаш бонн чазанын ол чоруунуң түнелинде Герман Демократтыг республиканың чурттакчыларынын сонуургалын камгалаар болгаш Герман Демократтыг Республиканың девискээринче дайының агентилериниң шуртуп кирер аргазың болдурбас сорулгалыг хемчеглерни адыр ужурулуг апарган:

Герман Демократтыг Республиканың чазаа оон ужурундан Герман Демократтыг Республиканың девискээринче диверсантларын, шпионнарын, өдүрүкчүлерин, үрөгекчилерин моон сонгаар шуртуп кирерин болдурбазы-биле Герман Демократтыг Республиканың болгаш барын талакы күнүндө немес улустун хамаарышпас зонаны камгалалын күштелдиринче шыңгыг хемчеглерин доп-дораан алырын күрүениң айыыл чок чоруунуң министрствозунга дааскан.

Ол ышкаш Герман Демократтыг Республиканың чазанын ол шийтирде айттып турары болза, демократтыг болгаш тайбың үндөзүңгө Германияның чангыс аай чоруун катап тургузар сорулга-биле хостуг ниити герман сонгулдарының эрттирер дугайында дугуржулга чеди алдында хамаарышпас шугумга камгалаарынын талазы-биле ам бо үеде туруп турар бүгү хемчеглерин доп-дораан солуп болур. Герман Демократтыг Республиканың чазанын бо шийтири бо хүнден эгелеп күштүг болур.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Кореяның Улустун армиянының Кол командьлалының дыңыды

ПХЕНЬЯН. Корея Улус-Демократтыг Республикаың Улустун армиязының Кол командьлалының май 29-та медезээни болза, Кореяны Улустун армиязының катыжышкынары кыдат эки-туразы кезектерин сырий деткимчези-биле америк-англи эжелекчилерге болгаш лисынманчы шериглерге удур камгалалдык тулчуушкуннарын бүгү фронтларга чорударын үргүлчүлөп, оларныкы динг күжүңге болгаш техниказынга улуг идиңгилерин таарыштырып турар.

Вонсан, Намхын, Нампхо болгаш Киян райондарга тайбың чурттакчыларын пункттарын бомбалаарына болгаш пулемет-биле болаарына киржип турган дайының алды самолөдун Улустун армиязын зенитиг кезектерге болгаш адыгы-аңчыларын отрядтары алдара аткан.

(СЭТА).

Андрэ Стильди тудуп хоругдаанын Францияда уурланышкынар

ПАРИЖ. «Юманите» солунун кол редактору Андрэ Стильди ужурулуг чокка тудуп хоругдаанын уурланышкынар Францияны бүгү-ле хоорайларында болгаш суурларында улам-на күштөлип турар. Найсылалдын болгаш чурттан дыка хей хоорайларынын хей саныг бүдүрүлчө черлеринге ажалчынар боттарынын ажалдарын соксадып, депшилгелиг чогаалчыны хостаарын негеп турарлар.

Май 28-те «Юманите» солун суд истекчи Бореске Стильдиң ийи дугар чагаазын база парлап үндүргөн. Ол чагаазына Стиль дайында удуур, Францияны американын эжелээринге удур чангыс-сыныш чокка демисежиринге чайгылыш чогуң база катап бадыткап турар.

«Юманите» солунун кол редакторун ужурулуг чокка тудуп бажынаан чоруу чамдык буржуаз солуннарын безин тааржыныксывайн турар чоруун болдурган.

Чижээ, Стильди орнаштыра сорулга-биле тудуп хоругдаар дээрзиниң дугайында чугаалап турар Франс Пресс агентиледдин медегелиниң дугайын «Комба» деп солун бижип турар. Бир эвес Парижде америк генерал Риджуэйниң келгенине уурланган чыскаалдар «аз уржуктарлыг» болгаш «хан төгүлдүрүшкүн болдуруш» болза, Стильдиң байдалы «дорайтаар» болгаш оон «сорулгалы узамдыгар» деп Франс Пресс агентиледдин медегелинде чугаалап турар.

(СЭТА).

Бельги трамвайжыларын ажал соксадышкыны

БРЮССЕЛЬ. «Драпо руж» солунун медезеп турарын өзүгаар алырга, трамвай ажалдакчыларын профивелинниң доктаалын өзүгаар Льежеге трамвай паркыларын ажалдакчыларын ажал соксадышкыны эгелээн. Ажал соксадышкынында шимчээр составтын болгаш мастерскаяларын ажалчынары киржип турар. Трамвай ажалдакчылары бир шактын ажал төлөвүңгө 50 сантиметри (колекти) немээрин артырарын болгаш социал хандырылганын системазына чоокта чаа чоруткан кызып-кызыгаарлар чорукту дүжүрерин негеп турарлар.

(СЭТА).

Голланды балыкчыларын чедишкени

ГААГА. 1500 ажал кижиги киришкен голланд балыкчыларын ажал соксадышкыны май 24-те төнгөн. Голландияның профивелидериниң катыжышкынын ажалдакчыларын ажал соксадышкыны чоруу турза-даа, ажал соксадышкыны ажалчыларын тиңилгези болуп доозулган. Ажал соксадышкынын киржикилериниң ажал төлөвүңгө быгы минимумун тургузар болгаш балыкты эки туткан дээш шаңналды тыпсыр дугайында негедезин балык үлетпүрлерин ээлери хандырап болуп дугурушкан.

(СЭТА).

Харысалгалы редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.